

ljade svijeća — ili one gorostasne katafalke, što ih je prigodom smrti cara Josipa I. godine 1711. u crkvi Augustinaca i u katedrali sv. Stjepana u Beču izveo najznatniji predstavnik austrijske barokne arhitekture Johann Bernhard Fischer von Erlach (izvorni crteži Fischerovi za ove katafalke nalaze se u »Grafičkoj zbirci kr. sveučilišne knjižnice« u Zagrebu), ali je on u razmjeru prema unutrašnjoj visini zagrebačke crkve sv. Katarine, u kojoj je bio podignut, svakako djelo u punom smislu riječi monumentalno. Sva je vjerojatnost, da je autor toga djela bio koji austrijski arhitekt, može biti i član zagrebačkog Isusovačkog reda.

Osnovna ideja ovakovih raskošnih baroknih katafalke (veličanje ličnosti pokojnikove i alegoriziranje njegovih životnih djela) u stvari je ideja aniknih trijumfa, ideja, koju je, kasnije prihvatila i umjetnost talijanske Renesanse primjenjujući je naročito pri opremi monumentalnih grobnih spomenika. Antika je u toj oblasti pružila Renesansi nepresušno obilje oblika, koji su bili podesni, da na veoma mnogolik način uđu u vezu sa trijumfalnim predodžbama o životu i smrti onoga, koga je grobni spomenik imao da veliča. Kad je kršćanstvo bilo dokrajčilo antikni kult veličanja, koji je uz trijumfalne lukove nalazio svoj najrje-

čitiji izražaj upravo u monumentalnom grobnom spomeniku, prošlo je više od hiljadu godina, dok je Crkva opet počela dopuštati, da grob postane svjedočanstvom veličanja i trijumfalnim spomenikom. Koristeći se tom slobodom, umjetnost je talijanske Renesanse stvorila naročitu i bogatu oblast svojih monumentalnih grobnih spomenika. Formule, što ih je ona u toj oblasti ustanovila, popdima, kasnije Francuska, varirajući ih i razvijajući ih u svojoj umjetnosti mnogoliko podobnošću svoje bogate nacionalne mašte. Barokna »castra doloris« vuku svoje podrijetlo — dašto u nešto proširenom tipu samoga motiva — izravno iz onih francuskih renesansnih monumentalnih grobnih spomenika, što su ih u doonda neslućenoj arhitektonskoj raskoši podizali u St. Denisu francuski kraljevi Ljudevit XII. i Franjo I.

Brončana grobna ploča grofa Ivana Herberda Auersperga u zagrebačkoj crkvi sv. Katarine lijepo je i plemenito djelo nepoznatog baroknog vajara, kojemu je savršeno uspjelo, da tekst epifata upisan čitkim, jasnim i stilski besprikornim slovima u dugoljat oval urešen ugaonim ornamentima skladno pože sa gornjom česti, u kojoj se usred bogatog i tipično zavijenog ornamentalnog ukrasa nalazi složeni grb pokojnikov.

Dr. Artur Schneider

IZ POVIJESTI GLAVNIH ŽRTVENIKA U ZAGREBAČKOJ PRVOSTOLNOJ CRKVI.

U knjizi: »Liber Ordinatorum« od god. 1830.—1870., koja se čuva u nadbiskupskoj pisarni, nalazi se zanimljiva bilješka o nekadašnjem glavnom žrtveniku u našoj prvostolnoj crkvi. U toj knjizi zabilježeni su oni, koji su primili crkvene redove počevši od biskupovanja Aleksandra Alagovića. Alagović je prviput redio na dan sv. Ursule god. 1830. u stolnoj crkvi. Prije toga je valjda njegov tajnik opisao čitav historijat Alagovićeve imenovanja, konsekracije i instalacije. No sve nas to sada toliko ne zanima, kao bilješka o glavnom žrtveniku, koja je zabilježena na 31. i 32. strani, a potpisao ju je sam biskup Alagović.

Bilješka glasi:

In perpetuam Rei Memoriam.

Ara major cathedralis Ecclesiae Zagrabienensis, quam gratiae memoriae olim Episcopus Franciscus Erghelius opere sculptorio, et arculario, ex ligno inaurato, munificentia sua construxerat, longo, duorum seculorum usu exedi, nexibusque jam vitiatis, contremiscere coepit. Cumque insuper forma ejusdem, ab elegantia Styli architecto-

nici illustris hujus Basilicae deficeret, ideo Ego Infrascriptus, compagem hujus antiquae arae dissolvi, Icones ejus pauperioribus in Dioecesi Ecclesiis distribui, et pro Ara nova, colossalem B. V. Mariae in Coelos Assumptae Imaginem, Viennae pictam, Lictisque inauratis inclusam, adornari, atque elevari, Mensam etiam Altaris antiqui decomponi, et propius parietem aliam novam excitari, ac super hanc, antiquum elegantis operis Tabernaculum, perpolitum, sub nova Cupula inaurata, Columnis rariter inauratis innixa, cum duobus ab utrinque Vasis auro obductis collocari curavi.

In antiqua Altaris Mensa inventa est capsula cum inclusis Reliquiis SS. Martyrum et Inscriptione, in Membrana jam vetustate corrosa, in qua adhuc sequentia legi poterant:

MDCCVI die . . . Ego Martinus Brajkovich Eppus Zagrabienensis, Abbas B. M. V. de Topuszka Regiaeque Mattis Consiliarius, Cottus de Berzencze Perpetuus Comes, Regnorum Dalmatiae Croatiae Slavoniae Primas, et Locumtenens Banalis, consecravi Altare hoc in honorem S. Stephani Regis,

Zagrebački oltar u župnoj crkvi u Pregradi

et Reliquias S. S. Martyrum Petri Corneli... Urbani... Candidae Anastasiae Ladislai Regis in eo inclusi, pluribus aliis et singulis... Fidelibus hodie unum annum in die visit... quadraginta die... de vera Indulg... in forma Ecclesiae consveta concessi.

In locum harum, imposui novae Altaris Mensae alias Reliquias SS. Martyrum, ipsamque novam aram, in honorem B. V. in Coelos Assumptae, die 3a Mensis Novembris, anni 1833 juxta Ritum Pontificalis Romani, solemniter consecravi, et in capsula nova Reliquiarum inclusi Inscriptionem sequentem, Lapidi quoque, Reliquias tegenti insertam:

Anno MDCCCXXXIII die 3a M. Nov. Ego Alexander Alagovich Eppus Zagrabien. Abbas B. M. Virg. de Topuszka, S. C. et R. Ap. Majest. Ac. Int. Status Consiliarius, I. Com. de Berzencze Perp. Sup. Comes, Offi. Banalis in RR. Dalm. Croat. et Slav. Regius Locumtenens, consecravi Altare hoc, in Honorem D. Virginis in Coelos Assumptae, et Reliquias S. S. M. M. Candidi et Coelestini in eo inclusi, et singulis Christi Fidelibus, hodie unum annum, et in die anniversario Consecrationis hujusmodi ipsum visitantibus 40a dies, de vera Indulgentia, in forma Ecclesiae consveta concessi.

Denique constitui, ut deinceps Festum Dedicationis Ecclesiae meae Cathedralis,

Honori B. M. V. in Coelos Assumptae, nec non S. Stephani Proto-Regis Hungariae ab olim dicatae, semper Dominica intra Octavam OO. Sanctorum celebretur. — Sump-tus in hor opus ministravit ut plurimum Pietas denati antecessoris mei Eppi Max, Verhovacz, qui ultimis suis Fabulis, 2000 frusta aureorum, in punc scopum Ecclesiae suae legaverat, Cujus proinde memoria hoc nomine sit in Benedictione.

Alexander Eppus, m. pr.

Iz te bilješke saznajemo, da je glavni žrtvenik, koji se nalazio u našoj katedrali sve do biskupovanja Aleksandra Alagoića, podigao zagrebački biskup Franjo Ergeljski Hasanović (1628.—1637.). Dne 27. V. 1624., kad je udario grom u stolnu crkvu, nastradao je naime i glavni žrtvenik, što ga je podigao god. 1489. biskup Osvald o. Žrtvenik, što ga je dao sagraditi Franjo Ergeljski, bio je, kako saznajemo iz Alagoićeve bilješke, drven, bogato

Tizian, Assunta, Venezia, Chiesa dei Frari.

pozlačeno rezbarsko djelo. Zato pogriješno piše Ivan Kukuljević-Sakcinski¹, da je bio taj žrtvenik od mramora i da ga je dao porušiti već biskup Vrhovac (umro 16. XII. 1827.). On da je i mramorne kipove, koji su bili na tom žrtveniku, dao porazmjestiti po oltarima: Svih Svetih, sv. Pavla i sv. Doroteje. Ivan Krst. Tkalčić navodi ispravno, da je taj troškom od 4000 for. nabavljeni, drveni i bogato pozlačeni oltar, s izao sve do crkvenog svoda, a naličio ikonostasu. Na njem bili su naslikani prizori iz muke Isusove. Te je valjada

¹ Prvostolna crkva zagrebačka. U Zagrebu, 1856. Str. 21.

² Prvostolna crkva zagrebačka nekoć i sada. Zagreb. 1885. Str. 52.

porazdijelio biskup Alagoić, kako sam kaže, siromašnijim crkvama u diecezi. Prakticiralo se dakle već onda u malom ono, što se je radilo kasnije, prigodom zadnje restauracije naše katedrale, na veliko, da su se naime prvorazredne umjetnine selile širom naše dieceze, a da se više nikada ne vrate.

Kako iz tog izvještaja saznajemo, dao je biskup Alagoić napraviti novu menzu te je premjestio na drugo mjesto, ali je zadržao staro svetohranište »elegantis operis«. To je svetohranište ostavio i biskup Haulik, koji je god. 1847. odstranio Alagoićev žrtvenik i naručio u Münchenu kod kipara Singera velik gotički, bogato ukrašen žrtvenik. To svetohranište, za koje Tkalčić kaže, da je bilo od raznobojnog mramora, opisuje potanije Ivan Kukuljević. On kaže: »Na tabernakulu vide se na tankih srebrnih pločah prizori iz staroga i novoga zavjeta, s anđjeli i svakojakimi uredi, a nad tabernakulom stoji u sriedini raspelo«.

Moje je mnijenje, da taj tabernakul nije iz onog vremena, iz kojega je žrtvenik, što ga je dao postaviti biskup Franjo Ergeljski (1628.—1637.). To je svetohranište nadošlo kasnije i zamijenilo ono, (valjda drveno), koje je sagrađeno onda kad i žrtvenik. Da ustanovimo, kada je to bilo, daje nam ključ bilješka biskupa Alagoića, koji navodi, da je žrtvenik, što ga je podigao biskup Ergeljski, posvetio god. 1706. zagrebački biskup Martin Brajković. U žrtvenik, koji je jedamput posvećen (altare fixum, a ne altare portatile) bez velike nužde se ne dira. Biskup Ergeljski je bez sumnje sam posvetio glavni žrtvenik u svojoj crkvi, koji je žrtvenik podignuo, a u kutiji nadennoj u menzi stoji, da je žrtvenik kasnije posvećen. To, što je taj žrtvenik bio god. 1706. ponovo posvećen od biskupa Martina Brajkovića, svjedoči, da se na žrtveniku nešto preradivalo. Držim da su onda postavili novo svetohranište. Ne smijemo zaboraviti, da je onda živio u zagrebačkom kaptolu Ivan Znika, o čijem umjetničkom ukusu govore još i danas jedno opustošena naša katedrala i župska crkva u Remetama. Upravo vrijeme, kad je imao kaptol zagrebački Ivana Žniku, može se nazvati zlatno doba u zanimljivoj povijesti naše katedrale. Zar nije vjerovatno, da su upravo u to vrijeme zamijenili stari, možda već trošni drveni tabernakul Ergeljskoga oltara sa dragocjenim mramornim svetohraništem, koje su zadržali i Alagoić i Haulik? I ostao je taj tabernakul sve dok nije nadošao potres i još kobnija restauracija katedrale, koja je uništila i ono što je poštedio potres. Čudim se, kamo je taj mramorni tabernakul, koji ipak nisu mogli moljci i crvi izjesti. Možda bi nam koji savremenik mogao što o njem kazati.

Velika slika Uzašašća Bl. Dj. Marije prenesena je kasnije u krasnu veliku župnu crkvu u Pregradi, gdje se i sada nalazi kao slika gl. žrtvenika. Sa okvirom mjeri 11.50 m u visinu, 4 m u širinu. Na njoj je sada napis: Renovata 1882. Cultui publico exposita anno Domini 1846 die 25. Nov. per Georgium Križanić. V. A. Diac. et Par. Pregradensem. Slika nije osobita umjetnina, dobro je sačuvana i očišćena.

Biskup Alagović lojalno u svojim izvještaju priznaje, da je za gradnju tog žrtvenika njegov predšasnik veliki M a k s i m i-

lijan Vrhovac oporučno ostavio 2000 zlatnih dukata, pa je zapravo i taj žrtvenik jedno od premnogih njegovih zaslužnih djela.

Janko Barlé

* Isp. o toj slici str. 98. Др. Имбро Игњатијевић Ткалац, Успомене из младости у Хрватској I. Београд 1925. (Српска Књижевна Задруга, Коло XXVIII. бр. 187.) Ми овдје припољемо обје слике (и Тизианову и ону коју је дао наћинити Алаговић а сада се налази у Прегради. (Op. ur. N. S.)

*Ispraćaj Stare
Godine u
Bitolju*

*Pazar u Skoplju.
Grnčarija
(lončarska
trgovina).*